

A. Pomoc deťom prichádzajúcim z Ukrajiny utvárať si vzťahy s ľuďmi v novom kontexte

Cieľ: Poskytnúť usmernenie k tomu, ako pomôcť deťom prichádzajúcim z Ukrajiny zvládať ich interakcie s inými deťmi a s ostatnými ľuďmi z danej lokality

Deti prichádzajúce z Ukrajiny sa odrazu ocitnú v neznámom prostredí na mieste, ktoré neočakávali. Súčasťou ich sociálneho života v mieste ich pobytu, aj keď len dočasného, sú interakcie s deťmi, učiteľmi a s ďalšími ľuďmi z danej lokality. To znamená, že by mali získať určité povedomie a jazykové zručnosti pre ústnu komunikáciu v novom jazykovom prostredí.

Ďalej sú uvedené niektoré veci, ktoré učitelia a dobrovoľníci môžu urobiť **na začiatku tohto procesu**, aby deťom pomohli prispôbiť sa ich novým sociálnym interakciám:

- komunikujte s nimi a požiadajte ich, aby aj ony s vami komunicovali v jazyku, ktorý trochu poznajú, a o ktorom si myslia, že by ste mu mohli rozumieť vy aj ďalší ľudia, s ktorými hovoria
- naučte ich jednu alebo dve základné frázy, aby vedeli pozdraviť a požiadať ľudí o pomoc (napríklad „dobrý deň“, „prepáčte“, „prosím“, „ďakujem“ atď.)
- povedzte im, že je v poriadku, keď:
  - pri rozprávaní použijú slová z dvoch alebo viacerých rôznych jazykov
  - na uľahčenie komunikácie použijú neverbálne prostriedky, ako sú gestá alebo iné spôsoby reči tela, fotografie na smartfóne atď.
  - na preloženie dôležitých slov použijú automatický prekladač, ak majú smartfón
  - v prípade potreby požiadajú o pomoc iné dieťa alebo dospelého ako sprostredkovateľa
  - dajú jasne najavo, že niečomu nerozumejú, a požiadajú rozprávajúceho, aby zopakoval, čo povedal.

Keďže tento základný typ ústnej komunikácie je pomerne bežný a predvídateľný, a pozostáva iba z obmedzených jazykových prostriedkov, je veľmi užitočný pri pozdrave, jednoduchom rozhovore s inými deťmi v škole alebo v susedstve, nakupovaní alebo kladení základných otázok. Ťažkosti objavujúce sa pri tomto type komunikácie môžu vyplývať najmä z toho, že dieťa reálne nepozná správne slová, výrazy alebo spôsob komunikácie v novej krajine. Môžu sa napríklad vyskytnúť problémy s výslovnosťou slov alebo názvov miest a mien ľudí (ktoré sa často používajú v názvoch ulíc), problémy s porozumením názvom ulíc a oznamom atď. Môžu tak vznikať bežné jazykové – nie však osobné – nedorozumenia.

Po niekoľkých týždňoch alebo mesiacoch už deti pravdepodobne budú mať dostatočné jazykové znalosti na to, aby mohli hovoriť o osobnejších a zaujímavejších veciach, čo môže viesť k iným typom nedorozumení alebo nepochopení medzi hovoriacimi:

- Zámery dieťaťa nemusia byť správne pochopené
- Niektoré výrazy tváre alebo gestá rúk môžu byť nesprávne interpretované
- Dieťa ešte možno
  - nepochopilo „pravidlá“ interakcie v novom prostredí, ako je napríklad spôsob oslovenia ľudí, ako niekoho zdvorilo prerušiť atď.
  - nepochopilo význam určitých ustálených fráz, ktoré použije niekto iný, ako sú napríklad frázy typu „čo ti šibe“, „ja za to nemôžem“, „mám toho plné zuby“ atď.
  - nevie, ako o niečo zdvorilo požiadať, zdvorilo niečo odmietnuť, požiadať o pomoc atď.

Dobrým spôsobom riešenia pre prípad, že by sa zasekla komunikácia s deťmi prichádzajúcimi z Ukrajiny, je jasne zdôrazniť, že vzdelávacie prostredie je bezpečným priestorom, v ktorom sa každý môže slobodne vyjadrovať. To znamená, že od každého sa očakáva otvorenosť a preukazovanie úcty voči ostatným, a uvedomenie si, že rozdiely, vrátane rozdielov v schopnosti používať jazyk, sú normálne a možno ich prekonať trpezlivosťou a pomocou.

B. Niekoľko úvah, ktoré treba mať na zreteli pri práci s deťmi z Ukrajiny

Cieľ: Poskytnúť učiteľom odporúčania o otázkach súvisiacich so zázemím detí prichádzajúcich z Ukrajiny a s ich najnaliehavejšími potrebami

Všetci pracovníci školy, a predovšetkým učitelia, musia venovať osobitnú pozornosť zraniteľnému citovému rozpoloženiu detí prichádzajúcich z Ukrajiny podľa ďalej uvedených odporúčaní.

- Pripravte žiakov vo vašej bežnej triede na príchod detí z Ukrajiny poskytnutím informácií o zázemí týchto detí a prediskutovaním ich potrieb v triede
- Privítajte nových prichádzajúcich a snažte sa im vliať pocit istoty. Vaším cieľom je vytvoriť ovzdušie, v ktorom sa deti z Ukrajiny budú cítiť pripravené prejavíť sa a poskytnúť informácie, o ktoré sa chcú podeliť; buďte však pripravení na to, že deti sa správajú rôzne – niektoré dieťa môže byť ochotné hovoriť o svojom živote na Ukrajine alebo o nedávnych zážitkoch, čo však neznamená, že to budú chcieť urobiť všetky deti.
- Vo všeobecnosti rešpektujte súkromie detí, s ktorými pracujete, a úmerne ich veku im pripomínajte zásady, ako sú tolerancia, rovnosť a úcta.
- Najlepšie je neklásť v triede osobné otázky o situácii dieťaťa na Ukrajine alebo o tom, čo zažilo na svojej ceste do bezpečia.
- Je dôležité vyhýbať sa rozhovorom o témach, ktoré by tieto deti mohli rozrušiť alebo v nich vyvolať nepríjemné pocity. Keby žiaci z hostiteľskej komunity otvorili citlivé otázky, niektoré deti by to mohlo natoľko rozrušiť, že sa prestanú zapájať do vzdelávacích aktivít.
- Deti môžu začať spontánne rozprávať o svojich traumatických zážitkoch. Ak sa tak stane, počúvajte ich s empatiou a dajte najavo, že sa o nich zaujímate ako o ľudí. Ak máte pocit, že niektoré deti ešte stále trpia v dôsledku týchto skúseností, požiadajte o pomoc psychológa alebo poradcu
- Deti, ktoré utrpeli traumy, môžu byť dezorientované a rozrušené a môžu mať problémy s koncentráciou a pamäťou, a preto si môžu vyžadovať povzbudenie k účasti na vzdelávacích aktivitách.
- Dôkladne zvážte nasledujúce tri hlavné potreby a pokúste sa zistiť, kto v škole by vám pri nich vedel pomôcť:
  - potreba zdravotnej starostlivosti: deti môžu byť po príchode vyčerpané a rozrušené. Môžu byť aj choré v dôsledku ťažkých podmienok počas cesty.
  - ich sociálne potreby: je možné, že – v závislosti od typu ich ubytovania – nemajú ľahký prístup k riadnej strave, vhodným podmienkam na spanie a k hygienickým zariadeniam, čistému oblečeniu atď.
  - potreba orientácie a informácií o mieste, kde sa nachádzajú, vnútornom usporiadaní školy, časovom rozvrhu a pod.
- Prediskutujte tieto a podobné ťažkosti s ostatnými pracovníkmi školy, ako sú napríklad zdravotníci, poradcovia, sociálni pracovníci a pracovníci zodpovední za administratívne postupy.

- Zaobchádzanie s traumatizovanými deťmi môže byť traumatizujúce samo osebe, a preto sa nikdy nepokúšajte riešiť vážne prípady iba sami: požiadajte o pomoc ostatných kolegov a prediskutujte svoje skúsenosti s odborníkom.

C. Čo znamená poskytovanie jazykovej podpory deťom prichádzajúcim z Ukrajiny?

Cieľ: Podnietiť úvahy o jazykovej podpore, ktorú potrebujú deti prichádzajúce z Ukrajiny, a o čo najlepšom poskytovaní tejto podpory

Je pravdepodobné, že pre deti prichádzajúce z Ukrajiny (alebo ich rodičov) učenie sa nového jazyka nie je tým najnaliehavejším problémom alebo cieľom. Naliehavejšie a dôležitejšie pre ne môžu byť iné veci. Deti prichádzajúce z Ukrajiny však potrebujú základnú znalosť jazyka krajiny, v ktorej sa nachádzajú. Aj keď riadne jazykové kurzy s kvalifikovanými učiteľmi možno nie sú k dispozícii, podporu im môžu poskytovať učители ktoréhokoľvek predmetu alebo dobrovoľníci.

Myslite na to, že deti zo skupiny majú pravdepodobne rozdielne predchádzajúce skúsenosti, úroveň vzdelania, sociálne zázemie a znalosť jazykov, a že na ich dochádzku, dochvilnosť a schopnosť sústrediť sa, učiť sa a pamätať si môžu vplývať rôzne faktory.

Tu je niekoľko odporúčaní.

- *Zistite, aké jazykové zručnosti deti už majú.* Ich prvý jazyk alebo jazyky by sa mali ceniť a v prípade potreby deti možno povzbudiť, aby si navzájom poskytovali jazykovú podporu, napríklad pri čítaní alebo písaní.
- *Zistite, či existuje jeden alebo niekoľko spoločných jazykov, ktoré možno použiť na komunikáciu s týmito deťmi.* Takýmto spoločným jazykom môže byť jazyk hostiteľskej krajiny alebo ktorýkoľvek iný bežne používaný jazyk. Všetky spoločné jazyky však treba používať citlivo: niektoré deti nemusia byť napríklad ochotné používať ruštinu, hoci jej rozumejú. V prípade potreby možno niektoré deti požiadať, aby vystupovali ako neformálni tlmočníci, a ochotu pomôcť by mohol prejavíť aj učiteľ alebo rodičia z Ukrajiny.
- *Zamerajte sa na neformálne aktivity.* Tieto aktivity môžu deťom pomôcť obnoviť ich sebavedomie a taktiež vyplniť ich voľný čas.
- *Zamerajte sa na sociálnu interakciu.* Deti prichádzajúce z Ukrajiny by sa mohli ľahšie prispôbiť životu v hostiteľskej krajine, keby im vzdelávacie aktivity poskytovali príležitosti na sociálny kontakt, najmä na slovné interakcie s deťmi a dospelými z hostiteľskej komunity.
- *Ak je to možné, organizujte aktivity mimo vzdelávacieho prostredia.* Šport, hry, spoločenské akcie atď. sú príležitosťou stretávať sa s deťmi rovnakého veku, nadväzovať priateľstvá a cítiť sa menej osamelé. Aj aktivity, ktorých sa zúčastňujú ľudia z miestnej komunity alebo členovia miestnych dobrovoľníckych združení, môžu poskytnúť príležitosti na príjemnú sociálnu interakciu.
- *Nechajte ich čo najviac rozprávať.* Deti, ktoré sa učia jazyk, potrebujú čo najviac príležitostí na to, aby samy používali jazyk. V závislosti od situácie a od vašich cieľov musíte teda nájsť správnu rovnováhu medzi vašim rozprávaním a poskytnutím príležitostí na rozprávanie deťom.
- *Vyhýbajte sa vyvíjaniu tlaku.* Deti prichádzajúce z Ukrajiny boli počas svojej cesty vystavené tlaku a vzhľadom na ich súčasnú situáciu sú ešte stále pod tlakom. Mnohí učitelia sa jazyk prechádzajú tzv. „tichou fázou“, a môže sa stať, že niektoré deti celé týždne nič nepovedia. Tlak na to, aby rozprávali, môže viesť k strate motivácie. Je dôležité, aby si nemysleli, že učenie sa nového jazyka je ďalšou výzvou zahrňajúcou skúšanie. Svoje podporujúce aktivity využívajte ako pozvánku, aby vstúpili do sveta nového jazyka a mali z toho potešenie.
- *Dovoľte deťom, aby si navzájom pomáhali.* Ich vlastné jazyky sú „ostrovmi bezpečia“ v krajine, ktorej jazyku nerozumejú, a vo vzdelávacích situáciách môžu byť veľmi užitočné. Prvý jazyk môže pomôcť učiť sa nový jazyk. Pre vás to môže byť náročné, pretože možno budete mať pocit, že nemáte veci pod kontrolou,

ale buďte trpezliví a doprajte deťom čas, aby o veciach premýšľali a rozprávali sa o nich medzi sebou. Prejavte záujem aj o ich jazyky – vyzvite ich napríklad, aby povedali, ktoré ich slová alebo výrazy sú ekvivalentné slovám alebo výrazom v novom jazyku.

- *Obmedzte prerušovanie a opravovanie.* Deti môžu očakávať, že ich budete prerušovať a opravovať ich chyby, pretože vás považujú za „odborníka“. V niektorých prípadoch môže dostatočne správna výslovnosť zabrániť nedorozumeniam a umožniť iným ľuďom porozumieť tomu, čo hovoria. Časté opravovanie však môže viesť k tomu, že deti stratia sebadôveru a budú mlčať, aby sa vyhli robeniu chýb. Je dôležité posilňovať ich sebedôveru tým, že im ukážeme, že dokážu úspešne komunikovať v novom jazyku, aj keď robia chyby.

Ak ste ešte nikdy nepomáhali ľuďom učiť sa cudzí jazyk – napríklad ak učíte iný predmet alebo ste dobrovoľníkom – je dôležité premyslieť si čo najlepší postup. Nasleduje niekoľko bodov, na ktoré treba pamätať:

- Nemusíte postupovať podľa konkrétneho učebného kurzu alebo usilovať sa o dosiahnutie určitej úrovne kompetencie; zamerajte sa na najdôležitejšie jazykové potreby detí.
- Nemusíte učiť gramatiku, pretože cieľom nie je pripraviť deti na skúšku z nového jazyka. Cieľom je pomôcť im prispôbiť sa ich situácii.
- To znamená pomôcť im naučiť sa jazyk dosť dobre na to, aby mohli komunikovať a vyjadrovať svoje potreby. V naliehavej situácii sú užitočné výrazy a slovná zásoba dôležitejšie ako gramatika.
- Aj keby ste nemali skúsenosti s poskytovaním pomoci pri učení sa jazyka, viete veci vysvetliť a poskytovať užitočné informácie. Viete, ako veci fungujú vo vašej krajine, a aké výrazy a otázky sú užitočné v každodenných situáciách: napríklad *ako sa to povie? kde by som mohol nájsť...? nerozumiem atď.*
- Používajúc váš jazyk a/alebo niektorý iný jazyk, ktorý je spoločný pre vás aj pre deti, môžete deti zoznámiť s tým, ako fungujú veci. Osvojovanie si slovnej zásoby, práca s reálnymi predmetmi alebo, ak je to povolené, spoločné navštevovanie rôznych miest – prechádzky mestom, remeselné projekty, hudba, šport atď. – to všetko sú cenné spôsoby poskytovania jazykovej podpory utečencom zo všetkých vekových skupín, a najmä deťom.
- Môžete byť „komunikačným partnerom“, ktorý má čas, trpezlivosť a ochotu osobne si ich vypočuť a rozprávať sa s nimi.
- Môžete im poslúžiť ako vzor, keď si potrebujú zopakovať alebo precvičiť užitočné slová a výrazy.
- Môžete ich pochváliť a povzbudiť, keď majú jazykové alebo iné ťažkosti.
- Hovorte zreteľne a pomaly a robte prestávky medzi vetami.
- Na uľahčenie komunikácie používajte reč tela, ako sú gestá, ale vyhýbajte sa príliš hlasnému prejavu, ktorý by pre niektoré deti mohol byť zastrešujúci. Nemusí byť vždy možné rýchlo nadviazať prirodzený vzťah, kým deti nemajú pocit istoty a podpory.
- V prípade potreby vždy zopakujte alebo vyjadrite inými slovami to, čo ste povedali, najmä vaše otázky.
- Vyhýbajte sa odbočeniam alebo náhlym zmenám témy.
- Pri jazykových aktivitách používajte obrázky, predmety atď. a zaraďte do nich hry, pohyb, spev a hru.

D. Priebeh úvodných stretnutí s deťmi prichádzajúcimi z Ukrajiny

Cieľ: Poskytnúť usmernenie k interakcii s deťmi prichádzajúcimi z Ukrajiny počas úvodných stretnutí

Je dôležité, aby ste sa ešte pred naplánovaním jazykovej podpory neformálne porozprávali s deťmi, napríklad vo dvojiciach alebo v malých skupinkách. Nasleduje niekoľko všeobecných usmernení.

- Rozprávajte sa s nimi priateľským a podporujúcim spôsobom: zisťovanie ich jazykových a gramotných zručností nesmie pôsobiť ako skúška alebo test.
- Ak viete používať jazyk, ktorému aspoň trochu rozumejú, začnite jednoduchým rozhovorom o ich záujmoch, obľúbenom športe alebo činnosti, o mieste, kde teraz bývajú atď.
- Je dôležité mať na pamäti, že niektoré z týchto detí:
  - možno hovoria aj iným jazykom a môžu rozumieť aj slovám v inom slovanskom jazyku
  - možno hovoria jazykom, ktorým hovoria ich rodičia
  - možno sa im dobre darilo v škole na Ukrajine a v novej škole im chýbajú ich kamaráti
  - možno vedia dobre čítať a písať vo svojom vlastnom jazyku, ale latinské písmo môže byť pre nové.
- Rešpektujte súkromie detí a nepýtajte sa ich na podrobnosti o ich rodine, domove na Ukrajine, ceste do hostiteľskej krajiny atď.
- Ak máte s dieťaťom, s ktorým hovoríte, nejaký spoločný jazyk, alebo hovoríte jazykom, ktorý je do istej miery podobný ukrajinčine, na uľahčenie komunikácie použite tento jazyk. V takomto spoločnom alebo príbuznom jazyku môžete napríklad vysvetliť, čo robíte a prečo to robíte.
- Ak nemáte takýto spoločný jazyk alebo nehovoríte príbuzným jazykom, a dieťa sa ešte len začína učiť cieľový jazyk, snažte sa hovoriť čo najkratšie a najjednoduchšie. Používajte jednoduché gestá a v prípade potreby zopakujte, čo ste povedali, alebo to povedzte inými slovami. Mohlo by byť užitočné mať pri sebe niekoho, kto hovorí po ukrajinsky.

Ahoj! Som _____ Som učiteľ/dobrovoľník. Rád by som ti pomohol s (cieľovým jazykom).

Začnite niekoľkými veľmi jednoduchými otázkami, aby ste zistili, čo utečenecké dieťa dokáže pochopiť a povedať. Vždy položte iba jednu otázku naraz. Ako príklad môžete použiť seba:

Volám sa _____. A ty? Ako sa voláš?

Kolko máš rokov?

Pochádzam z _____. Odkiaľ pochádzaš ty?

Hovorím _____ a trochu _____. Akými jazykmi hovoríš ty?

Ktoré školské predmety máš rád? V čom si dobrý?

Čo rád robíš vo voľnom čase?

Čo by si chcel robiť po skončení školy?

- Ak ešte stále nie ste si istí schopnosťou dieťaťa hovoriť a počúvať v cieľovom jazyku, môžete použiť jednoduché kresbičky alebo obrázky z každodenného života. Obrázky môžete nájsť v detských knihách, časopisoch atď. Buďte vnímaví voči pocitom detí a obrázky vyberajte starostlivo. Používajte iba tie internetové obrázky (fotografie atď.), ktoré si dostupné na bezplatné stiahnutie a na ďalšie používanie.
- V prípade začiatočníkov používajte reálne predmety alebo obrázky iba na jednu tému, aby bol jasný ich význam. Kladte otvorené otázky povzbudzujúce deti k rozprávaniu.

Po tomto neformálnom rozhovore bude dôležité zistiť viac údajov o „jazykovom profile“ detí utečencov, s ktorými budete pracovať (pozri „Zisťovanie jazykových profilov“).

E. Zisťovanie jazykových profilov detí prichádzajúcich z Ukrajiny

Cieľ: Navrhnuť spôsoby získavania informácií o kompetencii detí prichádzajúcich z Ukrajiny v jazykoch, ktoré poznajú, a o ich záujmoch a prioritách

Učitelia a dobrovoľníci poskytujúci jazykovú podporu deťom z Ukrajiny by sa mali snažiť získať všetky informácie, ktoré už o týchto deťoch boli zhromaždené (ako je napríklad predchádzajúce vzdelanie, zdravotné a iné špeciálne potreby atď.), ešte skôr, ako sa s nimi stretnú s cieľom hovoriť o ich jazykových potrebách.

Na ďalšej stránke nájdete krátky dotazník pre prácu s deťmi, ktoré nedávno prišli z Ukrajiny. Pomôže vám získať informácie o „jazykovom profile“ každého dieťaťa. Jazykový profil je opis jazykovej a gramotnej kompetencie človeka. Zahŕňa úroveň kompetencie v jazykoch, ktoré človek ovláda, a schopnosť používať tieto jazyky v rôznych komunikačných situáciách atď.

- Každému dieťaťu položte jednoduché otázky typu uvedeného na strane 2 dotazníka a do dotazníka si zapisujte aj svoje poznámky. Pripojte všetky ďalšie informácie, ktoré o dieťati máte.
- Skôr než začnete klásť otázky, vysvetlite, prečo to robíte, napríklad *„Toto nie je skúška. Je to len neformálny rozhovor. Tieto informácie potrebujeme na to, aby sme si mohli naplánovať naše jazykové aktivity.“*
- Ak deti prichádzajúce z Ukrajiny majú určitú znalosť jazyka hostiteľskej krajiny, hovorte zreteľne a pomaly.
- Ak nehovoria alebo nechcú hovoriť jazykom hostiteľskej krajiny, skúste použiť nejaký ďalší jazyk príbuzný s ukrajinčinou, ako je napríklad poľština, slovenčina, čeština atď., alebo jazyk, ktorý sa možno učili v škole, napríklad angličtinu.
- Nenúťte deti odpovedať na všetky otázky: v závislosti od ich okolností, niektoré otázky pre ne môžu byť príliš citlivé.
- Nezabúdajte, že ich vyjadrenia o vlastnej jazykovej kompetencii sa zakladajú na ich názore a môžu sa preto líšiť od toho, ako ju vnímate vy.
- Ak je to možné, podelte sa o získané informácie s ostatnými ľuďmi, ktorí sú s nimi v kontakte.

Jazykový profil

Pri rozhovore s každým dieťaťom použite otázky navrhnuté v dotazníku alebo podobné otázky a potom si urobte stručné poznámky.

„Aké je tvoje krstné meno? A priezvisko?“	Krstné meno:	Priezvisko:	„Koľko máš rokov?“	Vek
„Povedz mi niečo o svojich záujmoch“				
(Spýtajte sa dieťaťa, či vie prečítať krátku vetu napríklad v angličtine alebo v jazyku hostiteľskej krajiny – aby ste zistili, či vie čítať text písaný latinkou)			Áno, vie čítať latinské písmo	Nie

(Na základe predchádzajúcich odpovedí a ďalších jednoduchých otázok skúste odhadnúť jeho kompetenciu v jazyku **hostiteľskej krajiny**)

Schopnosť hovoriť jazykom a rozumieť jazyku hostiteľskej krajiny	Začiatočník	Základná	Lepšia ako základná
--	-------------	----------	---------------------

Prvý/preferovaný jazyk
„Akým(i) jazykom(mi) hovoríte doma?“

Iné jazyky:
„Poznáš ešte nejaký iný jazyk – hoci len pár slov?
Čo vieš povedať, porozumieť, prečítať atď. v jazyku X, jazyku Y atď.?”

AKÉ INÉ JAZYKY?	 Hovorenie	 Porozumenie hovoreného jazyka	 Porozumenie písaného jazyka	 Písanie

F. Podnietiť deti prichádzajúce z Ukrajiny, aby rozprávali o sebe

Cieľ: Navrhnuť spôsoby, ako pre deti prichádzajúce z Ukrajiny vytvárať príležitosti na rozprávanie o sebe a o svojich skúsenostiach

Je veľmi dôležité, aby deti, ktoré prišli z Ukrajiny, mali možnosť povedať, kto sú, a rozprávať o tom, čo prežili v poslednom čase, ak sú tak ochotné urobiť. Navyše by aj deti z hostiteľskej komunity mohli byť vyzvané, aby sa predstavili a povedali niečo o sebe.

- Po prípravnom stretnutí s deťmi, ktoré nedávno prišli z Ukrajiny, ich môžete vyzvať, aby tak urobili vo vlastnom jazyku. V rámci prípravy by ste mohli pripraviť niekoľko sprievodných snímok v programe PowerPoint s prekladom toho, čo chcú deti povedať vo svojom jazyku, do jazyka hostiteľskej komunity. Použiť sa môže aj automatický preklad, pokiaľ je k dispozícii.

Deťom by ste mohli pomôcť aj najstť vhodné fotografie, obrázky alebo iné typy materiálov na ilustráciu ich krátkej prezentácie.

Deti by mohli v krátkosti povedať niečo o svojej rodine, škole a kamarátoch na Ukrajine, o meste či obci, v ktorej žijú, a o ich ceste z Ukrajiny do novej krajiny atď. Po každej takejto prezentácii môže nasledovať triedna diskusia, a prezentáciu môžu zopakovať ostatné deti. Je však dôležité deti do nej netlačiť, ak si to neželajú.

- Takéto prezentácie možno využiť aj ako pomoc deťom naučiť sa výrazy potrebné na tento účel v jazyku hostiteľskej krajiny, napríklad s pomocou nasledujúcej tabuľky.

1.1 Ako sa predstaviť

Deti musia vedieť povedať svoje meno a musia si byť vedomé, že ich meno by mohlo vyvolať určité reakcie, alebo že by mohlo byť nesprávne vyslovené.

		VÝRAZY	UKRAJINSKY
1.1.1	Povedať, kto ste. Predstaviť sa. <i>Treba prihliadať na štruktúru vlastných mien.</i>	<i>Som</i> meno. Meno, priezvisko. <i>Volám sa</i> meno, priezvisko. <i>Som</i> meno, priezvisko:	«Я» - ім'я. Ім'я, прізвище. «Мене звати» - ім'я, прізвище. «Я» - ім'я, прізвище.
1.1.2	Pravopis, výslovnosť (<i>možnosť začať sa učiť ako vyhláskovať meno a priezvisko</i>).	Hláskovanie. <i>...píše sa to ako...</i>	<i>Вимова.</i> <i>...це вимовляється...</i>
1.1.3	Opraviť výslovnosť (v prípade nesprávnej výslovnosti mena).	<i>..., nie, ...</i> <i>..., prepáč, ...</i>	<i>...,ні,...</i> <i>...,перепрошую,...</i>

1.2 Ako rozprávať o sebe

Utečenci musia vysvetliť, kto sú, čo robili pred odchodom z ich krajiny; musia vedieť jednoduchým spôsobom povedať svoj príbeh.

		VÝRAZY	UKRAJINSKY
1.2.1	Opísať. <i>Potrebná je najmä slovná zásoba.</i>	Slovesná fráza. Sloveso <i>byť</i> + [prídavné meno].	Дієслівне словосполучення. Дієслово «бути» + [прикметник].
1.2.2	Vyrozprávať príbeh. <i>Potrebná je najmä slovná zásoba.</i> <i>Na tejto úrovni je prijateľné používať základné slovesné tvary vo výrokoch ako „ja prejsť cez Grécko“.</i>	[Slovesá (minulý čas)] + <i>a, a potom, potom ako.</i>	[Дієслова (в минулому часі)] + <i>i,</i> <i>a</i> потім, після цього.

1.3 Ako vyjadrovať emócie a pocity

Osobné pocity, ktoré by utečenci chceli vyjadriť – najmä keď hovoria o sebe, o svojich blízkych, o svojej krajine atď. – sú vzhľadom na ťažkosti, ktorým čelia, predvídateľnejšie než v bežných prípadoch.

		VÝRAZY	UKRAJINSKY
1.3.1	Vyjadriť potešenie, radosť.	<i>To je skvelé/fantastické!</i> <i>Úžasné!</i>	<i>Це чудово/фантастично!</i> <i>Чудово!</i>
1.3.2	Vyjadriť smútok.	<i>Som smutný/nešťastný.</i> <i>Som na tom zle/nie som na tom dobre.</i>	<i>Я сумний/нещасливий.</i> <i>Для мене все погано/не добре.</i>
1.3.3	Vyjadriť nádej.	<i>Dúfam, (že) ...</i>	<i>Я сподіваюся (що) ...</i>
1.3.4	Vyjadriť sklamanie.	<i>Aká škoda!</i>	<i>Шкода!</i>
1.3.5	Vyjadriť strach, úzkosť.	<i>Bojím sa.</i> <i>Robím si starosti o + [podstatné meno].</i>	<i>Я наляканий.</i> <i>Я хвилююся за + [іменник].</i>
1.3.6	Vyjadriť úľavu.	<i>Uf!</i> <i>Už mi je lepšie!</i>	<i>Фух!</i> <i>Я відчуваю себе краще!</i>
1.3.7	Vyjadriť fyzickú bolesť.	<i>Au!</i> <i>Boolí ma [časť tela].</i>	<i>Ой!</i> <i>У мене болить [частина тіла].</i>
1.3.8	Povedať niekomu, že sa vám niečo páči.	<i>Ach! Och!</i> <i>Úžasné! Skvelé! Fantastické!</i> <i>Dobre!</i> <i>Páči sa mi + [podstatné meno/sloveso].</i> <i>Vynikajúce + [podstatné meno]!</i>	<i>Ах! Ой!</i> <i>Неймовірно! Чудово!</i> <i>Фантастично! Добре!</i> <i>Мені подобається + [іменник/дієслово].</i> <i>Який чудовий + [іменник]!</i>
1.3.9	Povedať, že sa vám niečo alebo niekto nepáči.	<i>Nenávidím + [podstatné meno/sloveso].</i> <i>Nemám rád + [podstatné meno].</i> <i>To nie je + [prídavné meno].</i>	<i>Я ненавиджу + [іменник/дієслово].</i> <i>Мені не подобається + [іменник].</i> <i>Це не + [прикметник].</i>
1.3.10	Vyjadriť spokojnosť. Vyjadriť nespokojnosť, sťažovať sa.	<i>Perfektné!</i> <i>Skvelé!</i> <i>Som veľmi rád!</i>	<i>Ідеально!</i> <i>Чудово!</i> <i>Мені так приємно!</i>

		<i>Nepáči sa mi + [podstatné meno].</i>	<i>Мені не подобається + [іменник].</i>
1.3.11	Vyjadriť prekvapenie.	<i>Íha! Och! Čo? Naozaj? Nie!</i>	<i>Ах? Ой! Що? Справді? Ні!</i>
1.3.12	Vyjadriť, že nie ste prekvapení.	<i>(Áno), viem.</i>	<i>(Так) я знаю.</i>
1.3.13	Vyjadriť vďaku, poďakovať sa.	<i>Ďakujem (veľmi pekne) za + [podstatné meno]. Je od vás milé, že ste + [sloveso].</i>	<i>Дякую (дуже) за + [іменник]. Люб'язно з вашого боку + [дієслово].</i>

1.4 Ako zdieľať pocity

Utečenci potrebujú jazykové zručnosti, aby mohli zdieľať svoje pocity v každodennej sociálnej interakcii, a tiež na to, aby mohli hovoriť o sebe a rozprávať sa s inými utečencami/migrantmi.

		VÝRAZY	_UKRAJINSKY
1.4.1	Pýtať sa na pocity.	<i>Si v poriadku? Čo sa deje? Čo je s tebou?</i>	<i>З тобою все гаразд/добре? Що трапилось? Що відбувається?</i>
1.4.2	Pýtať sa na spokojnosť alebo nespokojnosť.	<i>Je nejaký problém? Je všetko v poriadku?</i>	<i>У чому проблема? Чи все в порядку/добре?</i>
1.4.3	Utešovať, povzbudzovať, upokojovať.	<i>Bude to/všetko bude v poriadku!</i>	<i>Це/все буде добре!</i>
1.4.4	Vyjadrovať porozumenie.	<i>Rozumiem. Ty chůda!</i>	<i>Я розумію. Бідолаха!</i>
1.4.5	Dodať istotu.	<i>To nič nie je. Netreba si robiť starosti.</i>	<i>Нічого. Нема про що турбуватися.</i>

G. Pomoc deťom prichádzajúcim z Ukrajiny prispôbiť sa ich novej situácii

Cieľ: Navrhnuť spôsoby, ako pomôcť deťom prichádzajúcim z Ukrajiny spracovať ich prvé reakcie na nové okolnosti a prostredie a posunúť sa ďalej

Je normálne, že deti, ktoré odrazu prídu z Ukrajiny do novej krajiny, pociťujú úzkosť a rôzne obavy z neznámeho prostredia. Zo vzdelávacieho hľadiska musí tento „kultúrny šok“ riešiť škola a ďalšie inštitúcie alebo ľudia podieľajúci sa na starostlivosti o deti.

Riešenie nečakaných reakcií detí a ich zvedavosti pri stretnutí sa s novými a odlišnými okolnosťami by malo byť neoddeliteľnou súčasťou interkultúrneho vzdelávania. „Šok“, ktorý deti zažívajú, môže byť reakciou na nové zistenia o hostiteľskej komunite a o ich životných podmienkach. Môže sem patriť:

- odlišná kultúra vzdelávania: spôsob organizácie času v škole, priestorové usporiadanie školy, spôsob správania učiteľov, obsah vyučovacích hodín, používané metódy hodnotenia, hry a aktivity na ihrisku, oblečenie žiakov v škole atď.
- jedlo, organizácia stravovania, časy stravovania atď.
- spôsob obliekania sa ľudí
- obľúbené druhy hier alebo zábavy
- médiá, napríklad miestna alebo celoštátna televízia
- organizácia voľného času vrátane štátnych sviatkov
- a tak ďalej.

Niekoľko všeobecných usmernení

Deti na tieto nové zistenia zvyčajne reagujú okamžite a spontánne. Ich reakcia má často formu úsudku, napríklad „to je dobré“ alebo prirovnania („je to lepšie ako u nás“). Aby sa zabránilo tomu, že tieto zistenia budú odmietnuté ako „cudzie“, alebo že budú naopak nekriticky prijímané, treba s nimi pracovať ako s neoddeliteľnou súčasťou školského vzdelávania, a to aj s odkazom na jednotlivé učebné predmety. Najlepšie je robiť to v jazyku, ktorý deti dobre poznajú. Nasleduje niekoľko návrhov, ako to robiť:

- Zistite, ako deti reagujú na nové okolnosti a/alebo vyčleňte pre ne časť hodiny na rozprávanie o ich pocitoch.
- Pokúste sa ich povzbudiť, aby verbálne vyjadrovali svoje názory vo svojom jazyku (aj napriek možným problémom s ich porozumením) alebo v jazyku hostiteľskej komunity, aj keď ich znalosť tohto jazyka môže byť príliš obmedzená.
- Získajte nejaké spoľahlivé informácie o danej téme alebo požiadajte žiakov o základný prieskum tejto témy.
- Dajte si pozor na prílišné zovšeobecňovanie, zmienky o „národných charakteristikách“, alebo podceňovanie rozmanitosti existujúcej v rámci hostiteľskej komunity.
- Vyhýbajte sa priamemu porovnávaniu charakteristík hostiteľskej komunity s charakteristikami krajiny pôvodu, ktoré by mohlo byť zavádzajúce. Do porovnávania zahrňte aspoň jeden ďalší príklad.

- Diskusiu v rámci triedy vedzte tak, aby sa umožnilo vyjadrenie rôznych stanovísk žiakov.
- Pri vedení diskusie sa vyhýbajte snahe zmeniť reakcie žiakov; namiesto toho sa snažte upozorniť žiakov na zložitosť diskutovaných javov a z toho vyplývajúcu potrebu premyslenejších reakcií.
- Uvedzte príklady, ako by také reakcie mohli ovplyvniť harmóniu demokratického života, vrátane života v triede a v škole.

H.Pomoc deťom prichádzajúcim z Ukrajiny prispôbiť sa vyučovaciemu jazyku školy

Cieľ: Poskytnúť usmernenia učiteľom pomáhajúcim deťom z Ukrajiny prispôbiť sa vyučovaciemu jazyku školy

Detskí utečenci vstupujúci do školského systému v hostiteľskej krajine sa budú učiť školské predmety v jazyku, ktorým sa vyučuje v danej škole. Tento jazyk je viac-menej totožný s jazykom používaným v sociálnej komunikácii, ale má špecifické črty, ktoré sa používajú na odovzdávanie vedomostí a rozvoj kompetencií vo vzťahu k jednotlivým predmetom. Keďže v každodennej komunikácii sa tieto črty často nevyskytujú, dôležité je zabezpečiť ich plné pochopenie a používanie všetkými žiakmi, vrátane utečencov.

Niekoľko nasledujúcich bodov treba mať na pamäti pri výučbe predmetov ako je matematika, prírodné vedy, história, umenie atď.:

- Uvedomujte si, že problémy žiakov s učením môžu súvisieť skôr s jazykom ako s ich poznávacou schopnosťou.
- Je užitočné dozvedieť sa viac o učebných predmetoch a o spôsoboch výučby na Ukrajine; možno to zistiť napríklad na základe učebníc, ktoré si žiaci so sebou priniesli.
- Neobmedzujte výučbu iba na slovnú zásobu, ktorá je špecifická pre daný predmet (ako napríklad uhol, bunka, žiarovka atď.). Využívajte príležitosti na prekročenie rámca odborných pojmov.
- Faktografické vedomosti a pokyny k úlohám atď. prezentujte a vysvetľujte veľmi jasne, napríklad s použitím snímok v programe PowerPoint alebo podobných pomôcok, a podľa možnosti používajte ukrajinský jazyk aj jazyk hostiteľskej krajiny.
- Často používajte obrázky, diagramy, grafiku, mapy, značky, symboly, ikony, reálne predmety atď. ako pomôcky umožňujúce žiakom pochopiť výklad.
- Využívajte podobnosti medzi niektorými abstraktnými pojmami, najmä slovami gréckeho alebo latinského pôvodu.
- Organizujte praktické triedne aktivity v dvojiciach alebo skupinách, kde jeden člen skupiny môže byť dlhodobým „jazykovým spoločníkom“ nového žiaka – utečenca.
- Nájdite efektívny spôsob, ako umožniť žiakom – utečencom používať relevantné učebnice, napríklad s podporou ich rodičov alebo iných rodinných príslušníkov.
- Vytvárajte príležitosti pre žiakov – utečencov na opísanie vecí, rozprávanie o ich skúsenostiach, predstavenie vecí atď.
- S výnimkou osobných poznámok obmedzte množstvo písania vyžadovaného od žiakov – utečencov.

Na zjednodušenie ústneho výkladu a uľahčenie jeho pochopenia utečeneckými deťmi možno urobiť tieto konkrétne kroky:

- Uistite sa, že žiaci chápu, aká téma, proces alebo jav atď. je predmetom výkladu alebo diskusie.
- Hovorte pomaly a zreteľne a robte prestávky medzi každou vetou, otázkou, odpoveďou a zmenou témy.

- Ak je to potrebné, zopakujte alebo vyjadrite inými slovami to, čo ste povedali – najmä otázky a často používané kľúčové slová, bežné výrazy a novú slovnú zásobu.
- Ako pomôcku na sprostredkovanie významu používajte gestá alebo iné formy reči tela, napríklad mimiku a aktivity.
- Pri výklade používajte konkrétne príklady, najmä tie, ktoré súvisia s každodenným životom a skúsenosťami žiakov.
- Vyhýbajte sa odbočeniam alebo náhlym zmenám témy.
- Obmedzte vyžadovanie záverov alebo dedukcií od žiakov a používajte otázky typu „kto by mi vedel povedať prečo/čo...?“ alebo „prečo si myslíš, že... sa to deje/stalo?“ atď.
- Používajte jednoduché, krátke vety a otázky a bežné spojky, ako napríklad „potom ako“, „po tom“, „teda“, „pretože“ atď.
- Vyhnite sa príliš častému používaniu trpného rodu: napríklad vetu „zohriali sme kvapalinu na 100 stupňov“ možno ľahšie pochopiť ako vetu „kvapalina bola zohriata na 100 stupňov“.
- Uistite sa, že pri používaní zámen ako 'to', 'oni', 'my', 'ona' žiaci rozumejú, o kom alebo o čom je reč.

Takýto prístup k vyučovaniu a učeniu sa musí uplatňovať priebežne a dlhodobo.

Učitelia rôznych učebných predmetov by mali podporovať aj aktivity a prostriedky, ktoré pomáhajú pri učení sa, ale netýkajú sa špecificky jazyka, ako je napríklad spev, kreslenie, fyzické aktivity, videohry, internet, mobilné telefóny, aplikácie atď.

I. Plánovanie aktivít jazykovej podpory vo vonkajšej komunite

Ciele: Poskytnúť usmernenie k navrhovaniu aktivít, prostredníctvom ktorých sa utečenecké deti prichádzajúce z Ukrajiny dostanú do vonkajšej komunity.

Najlepšie je, ak utečenecké deti, ktoré nedávno prišli z Ukrajiny, môžu uskutočňovať takéto návštevy spolu s miestnymi deťmi z ich školy. V oboch prípadoch budú deti potrebovať súhlas školských úradov a/alebo ich rodičov s tým, že môžu s vami ísť do vonkajšej komunity. Tento súhlas si treba overiť pred naplánovaním akýchkoľvek aktivít.

Rozhodovanie, kam ísť

Preštudujte mapy, miestne noviny a webové stránky a s pomocou miestnych detí (ak je to možné) vytvorte zoznam miestnych lokalít, ktorých návšteva by mohla byť pre utečenecké deti zaujímavá a užitočná, ako je napríklad

ihrisko

nákupné centrum

trh

park

S miestnymi a utečeneckými deťmi si môžete naplánovať prechádzku alebo vyhľadať informácie na internete, miestnych plagátoch atď. s cieľom nájsť bezplatné podujatia v danej oblasti a urobiť si ich zoznam, vrátane času a miesta konania. Napríklad:

šport

veľtrhy

remeslá

hudba

Organizácia výletu

So svojou skupinou prediskutujte otázky ďalej uvedeného typu; ak je to možné, miestne a utečenecké deti sa môžu rozprávať vo dvojiciach alebo v malých skupinkách.

Kam pôjdeme?

Kde sa stretneme?

O koľkej sa stretneme?

Ako sa tam dostaneme?

pešo

autobusom, električkou, metrom

Užitočná slovná zásoba na plánovanie výletu: ak je to možné, miestne deti môžu „učiť“ utečenecké deti výrazy, ako sú nasledujúce (a spýtať sa ich, ako sa to povie po ukrajinsky):

- *Pod'me do... Chceli by ste ísť do...?*
- *Dobrý nápad! /Urobme to!*
- *Kde to je? Ako je to ďaleko? Je to asi jeden kilometer*
- *Prejdime sa tam /pod'me autobusom/... Pôjdeme pešo...?*
- *Stretneme sa v... [miesto] o... [čas]*
- *Prinesiem fľašu vody/mapu/dáždnik...*

Ďalšia jazyková príprava: napríklad užitočné frázy.

- *Ako sa to volá?*
- *Mohol by som dostať polovičku...?*
- *Koľko to stojí?*
- *Máte... / Kde by som mohol dostať...*
- *Môžem si urobiť fotku?*
- *Áno, prosím/Nie, ďakujem.*
- *Ceny, lacné, drahé*
- *Chcel by si si to vyskúšať?*

Po výlete: rozprávanie alebo písanie o zážitku.

Deti by mohli:

- napísať textovú správu/SMS (alebo niečo podobné) o výlete v ukrajinčine alebo v inom jazyku, vymeniť si fotografie alebo iné predmety, ktoré zhromaždili a/alebo
- pracovať s učiteľom/dobrovoľníkom na jazykových otázkach, ako napríklad:
  - *Nové slová, ktoré ste počuli:*
  - *Veci, ktoré ste povedali/chceli povedať:*
  - *Opíšte miesto: čo bolo pre vás nové/iné? Čo bolo pre vás známe? (pomôcť by mohli obrázky alebo predmety)*
  - *Chceli by ste tam ísť znova? Prečo áno? Prečo nie?*

Výlety a aktivity vo vonkajšej komunite môžu byť aj predmetom aktivity alebo scenára jazykového vzdelávania (<https://www.coe.int/en/web/language-support-for-adult-refugees/scenarios-for-language-support>).